

A vendéglátás interakciós rítusa a romaniban

(Szalai Andrea, NYTI)

Az előadás egy hétköznapi beszédhelyzet, a vendéglátás (invitálás, kínálás és az arra adott válasz) interakciós mintáit vizsgálja roma közösségekben. Az adatok romani anyanyelvű közösségekben végzett terepmunka során kerültek rögzítésre. Az elemzés kínálási helyzetekben elhangzott spontán interakciókra és a beszélők metapragmatikai narratíváira támaszkodik. A kínálás (*imbimo*) a romaniban olyan interakciós helyzet, amelyben rendszerint több párszekvenciából álló rituális egyezkedés (pl. kínálás–elutasítás; ismételt kínálás feltételes átokformulával erősítve–elutasítás feltételes átokformulával erősítve+jóvátevés aktusai (pl. indoklás, bocsánatkérés) előzi meg a kínálás elfogadását. (A kínálás és a meghívás megismétlése számos különböző nyelvű és kultúrájú közösség nyelvi gyakorlatában elvárás: többek között a különböző arab (Abdel Hady 2015, Al Khatib 2006, Grainger et al. 2015), az ír (Barron 2005), a kínai (Gu 1990, Chen 1996, Hua et al. 2000) és a perzsa (Eslami 2005, Koutlaki 2002, Salmani Nodoushan 2006) közösségek interakciójára is jellemző.)

Ezt az interakciós viselkedést Kádár (2013, 2017) nyomán kapcsolati rítusként értelmezem. A kapcsolati rítus "olyan formalizált/sematikus, konvencionizálódott és ismétlődő kapcsolaterősítő aktus, amely működésével megerősíti/átalakítja a csoporton belüli viszonyokat. A rítus egy beágyazott (mini)előadás révén valósul meg (...), és ez az előadás kötődik a kapcsolat történetéhez (és a vele összefüggő éthoszhoz)" (Kádár 2013: 11). Az előadás bemutatja a kínálás interakciós rítusának fontosságát magyarázó roma közösségi éthoszt, majd egy esettanulmány keretében megvizsgálja a rítus interakciós szerkezetét, külön figyelmet szentelve a kulturálisan elvárt megismételt kínálás (*re-offer*) jelenségének. Ehhez kapcsolódóan vizsgálja az erősítés nyelvi, paralingvisztikai és interakciós eszközeit (pl. az ismétléseket, a prozódiai jellemzőket: nagyobb hangerő, felkiáltó intonáció; a feltételes (ön)átkok használatát). Az ismételt kínálást rendszerint a beszélő feltételes (ön)átkai (*trušul*) kísérik, ezek elmaradása esetén a kínálás illokúciós aktusa nem befejezett, nem teljes, de legalábbis nem tekintik azt őszintének ('nem szívből jövő': *na-j dendo jilo*). A feltételes átkok alkalmazása ezekben a helyzetekben az udvarias kényszerítés (*insistence*) stratégiája.

Az átokhasználat mind a romák, mind a nem roma környezet perspektívájából etnicizált nyelvi gyakorlat, amelyhez gyakran eltérő értelmezést és morális értékelést kapcsolnak. Míg a nem romák gyakran a nyelvi agresszió vagy az udvariatlanság megnyilvánulásaként értelmezik és negatívan minősítik az átokhasználatot, a romák számára az nem csupán a szociopragmatikai értelemben kompetens interakciós viselkedéshez elengedhetetlen, hanem egyes helyzetekben kifejezetten pozitív értékelés (pl. a jólneveltség jele, a tisztelet kifejezése) kapcsolódik hozzá. Ilyen használati kontextust jelent a vendéglátás interakciós rítusa is, amelyben a romani beszélők számára az átokhasználat a kapcsolati munka, többek között a nyelvi udvariasság fontos eszköze is.

Hivatkozások

Abdel Hady, Saleem (2015). The pragmatic functions of ostensible communicative act of invitation in Jordanian Arabic. *SKY Journal of Linguistics* 28: 7-35.

Al-Khatib, Mahmoud (2006). The pragmatics of invitation making and acceptance in Jordanian Society. *Journal of Language and Linguistics* 5: 272-289.

Barron, Anne (2005). Offering in Ireland and England. In Anne Baron-K. Schneider (eds.), *The Pragmatics of Irish English*. Berlin: Mouton de Gruyter, 141-176.

Chen, Rong (1996). Food-plying and Chinese Politeness. *Journal of Asian Pacific Communication* 7(3-4): 43-155.

Eslami, Zohreh (2005). Invitations in Persian and English: Ostensible or genuine? *Intercultural Pragmatics* 2(4): 453-480.

Grainger, Karen, Zainab Kerkam, Fathia Mansor, Sara Mills (2015). Offering and hospitality in Arabic and English. *Journal of Politeness Research* 11(1): 41-70.

Gu, Y. (1990). Politeness phenomenon in modern Chinese. *Journal of Pragmatics* 14: 237-257.

Hua, Zhu, Li Wei, Quian Yuan (2000). The sequential organisation of gift offering and acceptance in Chinese. *Journal of Pragmatics* 32: 81-103.

Kádár, Z. Dániel (2013). *Relational Rituals and Communication: Ritual Interaction in Groups*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Kádár, Z. Dániel (2017). *Politeness, Impoliteness and Ritual: Maintaining the Moral Order in Interpersonal Interaction*. Cambridge: Cambridge University Press.

Koutlaki, Sofia A. (2002). Offers and expression of thanks as face enhancing acts: *tae'arof* in Persian. *Journal of Pragmatics* 34: 1733-1756.

Salmani Nodoushan, M. A. (2006). A sociopragmatic comparative study of ostensible invitations in English and Farsi. *Speech Communication* 48: 903-912.